

reapareix la *-ss-* d'assainar.

DERIV.: *Escainadissa*, *-ador*, *-ament*, *escainera*, *escaino*. D'escatinar: *Escataina*; *escatainadera*; *escataineig*; *escatainejar*. *Escatinet*, amb sufix paral·lel al de *xisclet*, *xiulet*, *aliret*: usat per Ruyra i ja per MVayreda: «els *escataynets* de les grayes y esparvers --- junt ab els renechs y malediccions dels pagesos --- al contemplar aquell bé de Déu que's pedrejava», «sense més resposta que'ls *escataynets* dels picots y merles que s'escampaven pel vehinat» (*Sang Nova* IV, vii, 293; *La Puny*. VIII, 141); però un altre cop ja no és la gralla animal sinó l'instrument músic: «a la Corall semblava que li ballaven les cames al sentir els *escataynets* de la gralla, que, mig de frau, preluïava balls encisadors» (id. id. I, 54).

Escatar, *escatera*, *escateret*, V. *escata* *Escatiar*, més aviat que variant d'*escatar* (veg. l'*escatuiar* de Palamós citat pel DAg.) potser és *escatar* encreuat amb el vulgar *encatiar* < *inquietar* *Escatida*, *escatidor*, V. *escatir* *Escatijanejar*; encreuament de *tafanejar* amb *escatafinyar* (*escatifyenar*) *Escatifyenar*, V. *escata*

ESCATIL, 'ullal', mot mallorquí i menorquí d'origen incert, probablement de l'àrab *qâtil* 'matador, assassí', participi actiu de *qâtal* 'matar', suposant que en àrab vulgar hagués pres localment el sentit de 'coltell, punyal' (cf. noms de l'ullal com *clau* o àr. *hânġal* 'alfange'), si bé no consta que vagi existir aquest sentit metafòric. □ 1.ª doc.: c. 1390 i en manescalies del S. xv.

El primer lexicògraf que registra el mot és DAMen.: «cada uno de los dientes agudos que salen de la boca del jabalí, verraco, elefante; en esta y otras accs. también en mall. se llama *clau*; *mostrar ets escatils* --- hacerse temer; *tenir escatils*, ser alguna persona capaz, avisada y difícil de engañar», amb els derivats *escatílada*, *escatílenç*, *escatílàs*; «*escatílós*: de la persona o animal que tiene grandes colmillos; sagaz, astuto, valiente»; no figura, en canvi, en el DFGra., DAg. ni Febrer-Cardona. L'usà alguns cops AMAlcover (potser també és d'ell l'ex. de *La Ignorància* citat per AlCM?): «aqueixa oyosa i feresta tracialada de cuques feres, que no s'aturen may d'esmolarse els *escatils* per clavar-los-me dins l'ànima i fer-ne una bauxa canibalenca» (BDLC XII, 1924, 202). A Ciutadella la recollia En Moll «ullal de porc, d'elefant; dent massa grossa» (*Misc. Alcover*, p. 440) i ja en el *Torcimany* d'Aversó (c. 1390), que no el defineix però l'aparia en rima amb *dâtîl*, *portâtîl* i *grâtîl*.

Però n'hi ha unes dades medievals, i segurament no balears, en llibres de manescalia. En la manescalia del fons esp. 215 de la B. Nat. de París, el va llegir Balari, però tan poc conegut era el mot que ho va tallar malament, i solament recull aquest passatge en l'article *cloure* del DBal.: «la primera manera de conèixer lo cavall quant ha clos, si és molt vell o poc, si és que vós li guardeu ab lo dit lo *squatil* < imprès a tort los *quatil* > o colmello de sus, si-l té agut o no; si-l té

agut no és vell, car no ha guayre més de set anys; e si no-l té guayre agut ha 8 anys o 9» (76). No és clar ni impossible que aquesta manescalia sigui la mateixa obra que el *Llibre de Menescalia* o *Tractat de les Mules* que s'imprimí a Barcelona el 1523 a nom de «Mossèn Manuel Díeç» (potser és una altra si en aquest només es parla de mules i no de cavalls), que per la llengua sembla del mateix temps que aquell, i essent atribuït al «majordom del Sr. Rey Alfonso», o sigui Alfons el Magnànim, ha de ser escrit en el S. xv si aquesta qualitat és exacta (encara que sigui potser de fi de segle).

Però el cas és que el passatge de d'aquest reporta AlCM és diferent: «pendreu lo palanquejador e metreu-lo entre lo co<I>mello e la pala, e començareu a palanquejar --- e quant haureu tret la hun *escâtîll*! començau a desencarnar la pala --- metreu la punta del coltell entre la pala e la repala --- axí com haveu fet en lo *escâtîll* ---» (un altre passatge de Díeç cita AlCM amb la grafia *esquetîll*, però sembla que hagi de ser error gràfic per *esquatil*), de so idèntic; altrament l'error fou causat pel verb *escatilar* 'arrencar els ullals' que el mateix Díeç usa tot seguit «lo mos de *esquetirar* los cavalls» (II, 100v.) en una variant on hi ha contaminació de *estirar*.

L'AlCM diu «etimologia desconeguda: tal vegada de l'àrab vulgar *kâtil* 'matador, punyal'. Entenem, és clar, *qâtil* 'el qui mata, assassí', participi actiu de *qâtal*, el verb tan conegut que significa 'matar' en l'àrab general. No és una idea desenraonada, car tant podríem suposar que s'hi afegí *es-* de l'article en l'ús plural *e(t)s *câtîls* > *es escâtîls*, com admetre que havent-se dit primer **alcâtîl* intervingué una dissimilació **arcâtîl* i un canvi ulterior com el d'*esmorzar*: potser això últim, atès que la forma medieval és ja en *es-* i és menys probable que ja llavors hi hagués hagut aglutinació de l'article, fenomen més vulgar. Però més aviat hem de creure que *escâtîl* s'extragué de *escatilar*, *escatirar* 'arrencar els ullals', on *es-* i *-r-* provenen d'*estirar*; i de fet això elimina l'escrúpol amb què aquest *es-* ens feia acollir aquesta etimologia.

Queda l'important escrúpol que no consta enlloc tal sentit «punyal» en àrab. El mot aràbic és tan important que va desenrotllar una sèrie de sentits figurats o translàtics, sobretot noms de plantes, vegeu-ne la llista en Dozy, *Suppl.* II, 308b. Que un mot que significa una eina punyent o tallant es torni el nom de l'ullal, és realment convincent; i el cas del mall. *clau* i de l'àr. granadí *hânġal*, pròpiament 'alfange', vénen a comprovar-ho; altrament el tipus cast. *colmillo* (val. *colmello*) comprova que hi ha tendència a comparar els ullals amb objectes concrets, ll. COLUMELLUS 'columneta', de forma anàloga. Però el fet és que no consta que *qâtil* vagi pendre el sentit de 'coltell' o 'punyal': enlloc, ni allí ni *Rma.*, *Palç*, *Belot*, *Freitag*, *Beaussier*, *Lentin*, *Steiger*, *Leichundi*.² És doncs una mera, i tàcita, suposició d'AlCM. Molt menys encara el d'"ullal". Es tracta, doncs, d'una hipòtesi semàntica, diríem, potenciada. Però pogué ser un terme regional de l'hispanoàrab oriental insular.